

міжнародного права володіє не тільки правами і обов'язками, витікаючими із міжнародно-правових норм, але і є колективним утворенням і приймає пряму участь в створенні норм міжнародного права, то індивіда до суб'єктів міжнародного права відносити не можна.

Отже, ця проблема набуває особливої значимості з урахуванням того, що на сучасному етапі розвитку світового співтовариства загальновизнано, що політичні, соціальні, економічні, культурні й інші права людини виступають не в якості дару держави або його посадових осіб, а є невід'ємними правами кожного індивіда, якими він наділений у силу свого народження незалежно від раси, кольору шкіри, статі, релігії, мови, політичних та інших переконань. Права і свободи людини складають основу не тільки громадянського суспільства, але і базис сучасної цивілізації.

Абрамов М.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВОПОДІБНИХ УТВОРЕНЬ

Питання визначення суб'єктів міжнародного права є дискусійним та обговорюваним, щодо окремих суб'єктів точаться найбільш гострі обговорення, щодо інших, то їх цікаво розглядати в ретроспективі. Тому обговорення квазі-державних або державоподібних утворень у сучасному міжнародному праві на мою думку є доволі цікавим.

Суб'єкти міжнародного права — це учасники міжнародних правовідносин, які є носіями міжнародних прав та обов'язків, що здійснюються на основі та в рамках міжнародного права.

Деякі автори інколи додають, що суб'єкти міжнародного права мають бути здатними створювати норми міжнародного права, а також нести міжнародну відповідальність у разі необхідності. Тобто, можна сказати, що міжнародна правосуб'єктність складається з міжнародної дієздатності, правоздатності та деліктоздатності.

Взагалі інститут правосуб'єктності займає центральне становище в системі міжнародного права. Розвиток самого міжнародного права пов'язаний із забезпеченням потреб його суб'єктів, зокрема врегулюванням відносин між ними, встановленням їх взаємних прав та обов'язків.

Головним та універсальним суб'єктом міжнародного права є держава. Окрім держав, в різні часи визнавалась правосуб'єктність міст-держав, окремих царів, римської католицької церкви, лицарських орденів, домініонів та ін. Деякі із зазначених суб'єктів набули загальновизнаного статусу в результаті тривалого розвитку, як, наприклад, міжнародні організації, інші — зробили свій внесок у розвиток інституту міжнародної правосуб'єктності, але зараз не вважаються суб'єктами міжнародного права, як, наприклад, Міжнародна організація Червоного Хреста або католицька церква.

Отже, на сьогодні сформувався чіткий перелік суб'єктів міжнародного права. Це, насамперед, держави, а також міжнародні організації, нації та народи, які борються за створення незалежної держави, особливі форми суб'єктів міжнародного права, так звані квазідержавні утворення.

Обсяг правосуб'єктності у різних суб'єктів різний. Але необхідною умовою є можливість підпадати під пряму дію норм міжнародного права. Відповідно існує поділ суб'єктів на первинні та вторинні.

До квазідержавних або державоподібних утворень у сучасному міжнародному праві належать вільні міста, Ватикан і Мальтійський лицарський орден. Статус таких утворень зазвичай визначається в міжнародних договорах.

Поняття вільного міста охоплює не лише міста зі спеціальним статусом, а й певні території. На сьогодні у світі практично не існує вільних міст (останнє з них — Західний Берлін, припинило своє існування з об'єднанням Німеччини у 1990 р.) Але зважаючи на те, що вільні міста історично виникали як засіб розв'язання територіальних конфліктів, не виключена можливість появи вільних міст у майбутньому. Одним з перших історичних прикладів вільного міста є Великий Новгород. Крім того, в різні часи такий статус мали понад 50 міст, переважно Європейського регіону, такі, як Бремен, Рига, Амстердам, Кенігсберг та ін.

Основною характеристикою вільного міста є його нейтральний та демілітаризований статус. Вільне місто має власне громадянство, територію, органи влади. Такі міста мали право безпосередньо вступати в міжнародні відносини. Гарантом забезпечення статусу вільного міста виступали певні держави, а згодом — універсальні міжнародні організації, такі як Ліга Націй та ООН. Так, статус вільного міста Данцигу було визначено у Версальському мирному договорі 1919 р., гарантом забезпечення його статусу виступала Ліга Націй. Після Другої світової війни було створено вільну територію Трієст, яка знаходилась між Італією та Югославією. Згодом ця територія була поділена між цими двома країнами. Згідно з резолюцією ООН 1947 р. статус вільного міста передбачалось надати Єрусалиму, але ця резолюція так і не набула чинності.

Особливий статус у межах міжнародного права має Ватикан, або Святий престол, який є адміністративним центром католицької церкви та резиденцією папи. Статус цього утворення було визначено в Латеранській угоді, укладеній між папою і представником від Італії — Муссоліні що були переглянуті 18 лютого 1984 р. Ватикан є членом МАГАТЕ, має статус спостерігача при ООН та її спеціалізованих установах, його представники (нунції) мають дипломатичні імунітети і привілеї (Україна встановила дипломатичні відносини з Ватиканом 8 лютого 1992 р.)

Згідно з цією угодою було визначено абсолютний суверенітет Ватикану в межах його території та повну юрисдикцію.

Законодавча, виконавча та судова влада у Ватикані належить Папі. Ватикан має своє громадянство, виступає самостійним міжнародним суб'єктом, який підтримує постійні дипломатичні відносини з багатьма країнами світу.

Дипломатичні представники Ватикану йменуються нунціями або інтернунціями.

У 1889 р. було визнано міжнародну правосуб'єктність Мальтійського лицарського ордену. Він є суверенним утворенням, основна мета діяльності якого полягає у благодійності. Його місцем знаходження є Рим, але ні території, ні населення він не має. Мальтійський лицарський орден підтримує дипломатичні зв'язки з деякими державами та має своїх представників у міжнародних організаціях.

Державоподібні утворення відносяться до вторинних суб'єктів міжнародного права, але їх значення та статус не можна брати до уваги. В умовах загальної всесвітньої інтеграції залишається тільки дивуватися, як такі утворення змогли знайти своє місце в системі суб'єктів сучасного міжнародного права та мають свій договірно закріплений статус.

Бурчак М.М.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОМІРНУ ПОВЕДІНКУ

Особливістю міжнародного права є те, що норми міжнародного права не містять санкцій, але це не означає, що й не існує відповідальності за їх порушення.

Міжнародно-правова відповідальність — це юридичний обов'язок суб'єкта міжнародного права ліквідувати наслідки шкоди, заподіяної іншому суб'єкту міжнародного права, невиконанням або неналежним виконанням розпоряджень міжнародного права. Відповідальність передбачає винувату поведінку, але міжнародне право передбачає відповідальність не тільки за неправомірну поведінку держави, але й за правомірну діяльність. Такою, наприклад, є дія з дослідження і використання космічного простору. Запуск супутників або космічних кораблів — безумовно правомірна діяльність. Але її результатом може бути фізична (матеріальна) шкода, викликана неконтрольованим падінням космічного апарата на територію якої-небудь держави і руйнуванням її матеріальних об'єктів.

Відповідальність за правомірну діяльність з 1978 р. розглядалась Комісією з міжнародного права, спеціальними доповідачами якої, після численних обговорень, представлено Проект статей про відповідальність держав за шкідливі наслідки діянь, не заборонених міжнародним правом, але обговорення даної теми викликало цілу низку проблемних питань, що врешті привело до відкладення Проекту, який таки не був прийнятий.

Слід зазначити, що відповідальність за правомірні дії іноді називають абсолютною відповідальністю. Вона також характеризується певними особливостями.